

DÜŞÜNCE DENEYLERİNİN FELSEFEDE EĞİTİMSEL İŞLEVLERİ
EDUCATIONAL FUNCTIONS OF THOUGHT EXPERIMENTS IN PHILOSOPHY

Sedat YAZICI

Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bartın, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-7393-0722

Aslı YAZICI

Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bartın, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-9410-8164

Özet

Bu bildirinin amacı çağdaş felsefede kullanılan belli başlı düşünce deneylerinden örnekler sunmak, düşünce deneylerinden felsefe öğretiminde ve öğreniminde yararlanma yollarını göstermek, düşünce deneylerinden yararlanmanın eğitimsel kazanımlarını vurgulamaktır. Bir düşünce deneyi bazı hipotetik veya varsayımsal durumlar yapılandırılarak varlığın veya şeylerin dünyasının nasıl olduğunu veya olabileceğini göstermeye çalışan bir akıl yürütme örneğidir. Çağdaş felsefede geliştirilen belli başlı düşünce deneyleri şunlardır: Hilary Putnam'ın İkiz Dünya Düşünce Deneyi, Nozick'in Deneyim Makinesi, John Rawls'un Başlangıç Durumu ve Bilmezlik Peçesi, Robert Nozick: Basketbolcu Wilt Chamberlien, McIntyre'ın Tufan Örneği, B. Williams'ın Biyolog Düşünce Deneyi, M. Stocker'ın Hastane ziyareti.

Düşünce deneyleri gerçekte olmamış olan, ama olması mantıksal ve fiziksel olarak mümkün olan tasarım veya akıl yürütmelerdir. Düşünce deneylerinden şu genel amaçla yararlanır: Gerçek dünyada bir deneyi yürütmek imkânsız olduğu için tasarlanırlar, Bazen olayların çok soyut durumlarını açıklamaya ve netleştirmeye yardımcı olur, böylece anlama sürecini hızlandırır, Bazen de kavramsal analizde örnek teşkil ederler, Teori keşfi sürecinde önemlidirler, Bir teoriyi tanıma veya ona karşı örnek olarak kullanılırlar. Yorumlama, eleştirme ve destekleme amacıyla kullanılanlar, Öğretici rolleri vardır.

Kuhn, düşünce deneylerinin olağan bilim döneminde görülen düzensizlikleri yeniden düşünerek olağan dönemden devrimsel döneme geçişte katkılarının olduğunu savur. Düşünce deneylerinin epistemik dayanağı tartışmalı bir konudur. Ancak, eğitimsel amaçla kullanımları üzerinde herhangi bir tereddüt yoktur ve eğitimsel bakımdan şu işlevleri bulunur: Düşünce deneyleri; (1) Felsefi problemleri somutlaştırır ve daha anlaşılır kılar, (2) Problem temelli felsefe yapmayı artırır, (3) Öğrencilerin felsefe yapma ve düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlarlar ve (4) Felsefi yaklaşımların kendilerini ve rakiplerini tanımaya katkı sağlarlar. Bu bildiri çağdaş felsefeden çeşitli düşünce deneyleri kullanılarak düşünce deneylerinin bu işlevleri gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe öğretimi, düşünce deneyleri, çağdaş felsefe

Abstract

The relationship between professions, virtue and character has been a subject discussed by some major thinkers since Antiquity. This is the basis for Plato's separation of classes inside the state. On the basis of this link, for instance, it is a political premise that those with intrinsic courage are included in the category of soldiers. Ibn Khaldun also holds a close relationship between occupations and character. The character commitments of professions are important for public commitment and self-preservation of the profession. The Ahi organization and the craftsmen's guilds have developed professional principles by placing a great importance to these two functions of virtue and character in terms of professions. Today, this relationship has been maintained through ethical codes. Theoretical and applied studies are carried out within the scope of major projects in the USA and England on the subject of

“Eğer S1 sonuçlarıyla birlikte benim yaptığım bir şeyse ve S2 sonuçlarıyla birlikte başkasının yaptığı bir şeyse ve S1’in ortaya çıkmadığı yerde S2 ortaya çıkarsa ve S1, S2’den daha iyiye, o zaman S1’in berbat bir şey olduğu *apaçık* olsa bile S1’i yerine getirmeliyim” (Williams, 2020:184).

Şimdi, kendi başına bu argüman oldukça soyuttur ve Williams’ın ne demek istediğini anlamak gerçekten de güçtür. Ancak, Williams’ın başka bir çalışmasındaki (1973) düşünce deneyi ile aslında yukarıdaki argüman ile neyi temellendirmeye çalıştığını daha kolay anlıyoruz. Bu düşünce deneyi ise şöyledir:

Botanik incelemeler için Güney Amerika’da bilimsel araştırma gezisine çıkmış olan Jim, yolunu kaybetmesi üzerine kendisini küçük bir kasabanın merkezinde bulur. Yüzleri duvara dönük olarak el ve ayakları bağlanmış 20 kişilik bir Kızılderili grubu, onların yanı başında üniformalı ve eli silahlı bir grup asker durmaktadır. Üniformasından ve tavırlarından askerlerin komutanı olduğu anlaşılan iri yarı bir kişi Jim’i kısa bir sorguya tuttukten sonra başka bir ülkeden gelen bir bilim adamı olduğunu anlar. Komutan Petro, hükümeti protesto eden bu 20 Kızılderili’nin, diğerlerine gözdağı vermek ve protestoları önlemek için öldürüleceğini belirtir. Jim’in değerli bir misafir olduğunu düşünerek eğer bunlardan birini öldürürse diğer on dokuzunun kurtulacağını; yok eğer bunu yapmazsa tamamının askerler tarafından öldürüleceğini söyler. Bundan başka hiçbir alternatif de söz konusu değildir. Bu durum, hem Kızılderililer, hem de askerler ve Jim tarafından bilinmektedir. Şimdi, Jim ne yapmalıdır?(Williams, 1973:98).

Eğer Jim bir faydacı ise tek bir Kızılderiliyi öldürerek on dokuzunun kurtulmasını sağlamalıdır. Ancak, hangi seçeneği seçerse seçsin bu durum onun ahlaki bütünlüğünü bozacaktır. Williams’a göre faydacılıkta “tasarımlarım, arzularım ve ideallerim ya da belli bir birey olarak sahip olabileceğim her ne ise, Faydacı bir eyleyen olarak benim eylemim, benim ve başkalarının nedensel olarak ulaşılabilir tüm tasarımları ve arzuları dâhil olmak üzere, durumla ilgili *tüm* nedensel şeylerin sonucu olmalıdır. Faydacı bir eyleyen olarak ben, belirli bir zamanda belirli nedensel kumanda kollarına yakın olan tatmin sisteminin yalnızca temsilcisiyim.” Faydacılık, yaşam tasarımlarımızı ve ahlaki bütünlüğümüzü bozan sonuçlar doğurur.

Yukarıdaki düşünce deneyi faydacılığın bir ahlak kuramı olarak neyi zarara uğratacağını ve içsel bir kuram olarak neden savunulamayacağını erdem ve karakter ahlakı bakış açısından daha açık bir şekilde görebiliyoruz. Bu düşünce deneyi Williams’ın kendi pozisyonunu daha iyi temellendirdiği gibi onu anlamaya çalışan okuyucuya da büyük kolaylık sağlamaktadır.

Sonuç

Görüleceği üzere, düşünce deneyleri

- * Felsefi problemleri somutlaştırır ve daha anlaşılır kılar,
- * Felsefeyi gerçek yaşamla ve pratikle ilişkilendirir,
- * Problem temelli felsefe yapmayı artırır,
- * Öğrencilerin felsefe yapma ve düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlar,
- * Felsefi yaklaşımların kendilerini ve rakiplerini tanımaya katkı sağlar;

Bu bildiride örneklerini sunduğumuz düşünce deneylerine sık sık başvurulmasının nedeni onların sadece tipik bir durumu betimlemeleri değil, bu tipik durumla ilgili birçok şeyi kolayca akıldan tutacak şekilde betimlemeleridir. Bu özellikleri felsefe öğretiminde onlardan yararlanmamızın gerekçelerini de açıklıyor.

Kaynakça

Brown, J. (1991a). *The Laboratory of the Mind*. Routledge, London.

Brown, J.(1991b). “Thought Experiments: A Platonic Account.” *Thought Experiments in Science and Philosophy*, edited by T. Horowitz and G. Massey, 119-128. Savage: Rowman and Littlefield Publishers

Kuhn, Thomas, S. (1994). *Asal Gerilim*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

MacIntyre, A (1981). *After Virtue*. University of Notre Dame Press, Indiana.

- Norton, J. (1991). "Thought Experiments in Einstein's Work." *Thought Experiments in Science and Philosophy*, edited by T. Horowitz and G. Massey, 129-148. Savage: Rowman and Littlefield Publishers.
- Norton, J. (1996). "Are Thought Experiments Just What You Thought?" *Canadian Journal of Philosophy* 26, 333-366.
- Nozick, R. (2006). *Anarşi, devlet Ve Ütopya*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Putnam, Hilary.(1975).*The Meaning of "Meaning"*.University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press, Cambridge.
- Stocker, M. (1998). "The Schizophrenia of Modern Ethical Theories" *Virtue Ethics* (ed Crisp ve Slote). Oxford University Press, Oxford.
- Williams, B (1973). *Utilitarianism For and Against*, Cambridge University Press. Cambridge.
- Williams, B. (2020). "Kişi, karakter ve Ahlaklılık" *Çağdaş Ahlak Felsefesi Temel Metinler*. Editör Sedat Yazıcı, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Yardımcı, A. B. (2020). Norton-Brown tartışması bağlamında bilimsel düşünce deneyleri. *Beytülhikme: International Journal of Philosophy*, 10, 4, 1235-1255.